

No. 5, 2005 (Desember)

Nordisk digitalradioutvikling: Ingen tverrnordisk enighet om standarder

Digital Audio Broadcasting, DAB, skulle være de nordiske public service-selskaperens digitale standard for radiosendinger i marknett, en avløser for det analoge FM-nettet.

De siste ti årene er det brukt betydelige midler til DAB-utvikling i Norden. I 2005 har den nordiske DAB-utviklingen tatt ulike veier: Finske YLE har avviklet pilotsendingene i DAB-nettet. Sveriges Radio har fått beskjed fra regjeringen om at DAB ikke skal erstatte FM-nettet. I Norge fortsetter NRK og andre aktører i DAB-sporet etter en rapport fra den regjeringsoppnevnte arbeidsgruppen for digitalradio. Danske DR har satset stort, og Danmark konkurrerer med Storbritannia om å være Europas fremste DAB-land.

Hvorfor DAB?

Svært god lyd kvalitet. Flere kanaler per frekvens gir fordeler i forhold til det overbelastede analoge FM-nettet. Snarlig utfasing av FM vil gi lavere sendeutgifter totalt. Det vil komme nyttige DAB-formidlede tjenester i tillegg til radioprogrammene. Dette er de tradisjonelle hovedargumentene for DAB-utbygging. DAB-sendinger kan for øvrig også distribueres i kabelnett og via satellitt.

Det er investert mye tid, penger og prestisje, på høyt nivå, i DAB i årenes løp. For eksempel er det opprettet et World Dab Forum, et uavhengig internasjonalt samarbeidsorgan, med formål å fremme og samordne innføring av DAB-tjenester basert på den internasjonale standarden Eureka 147. EBU, den europeiske kringkastingsunionen, har også viet DAB stor oppmerksomhet gjennom de siste ti -tolv år, men følger også nøye med i utviklingen av andre digitale standarder. Nordini (Nordic Radio Digital Initiative) er digitalradiosamarbeidsorganet for de nordiske public service-selskapene, med sekretariat hos DR i Danmark.

DAB-kritikerne blir flere

DAB lot til å ha framtiden foran seg, midt på 1990-tallet. I dag er DAB bare én av flere mulige digitale distribusjonsmetoder for radioprogrammer.

Tiden har tilsynelatende arbeidet mot DAB-utbredelsen. Det har manglet rimelige mottakerapparater, utbygde nett og kanaler med innhold. Det store unntaket er Storbritannia.

Her er det opprettet mange DAB-kanaler, og DAB-radioer er blant de mest populære artiklene hos elektronikk- og radio- og TV-forhandlerne. Det selges nå flere DAB-radioer enn analoge radioer, ifølge en melding fra EBU om den britiske DAB-suksessen.

I dag er tiden ute for DAB, mener mange kritikere: Andre digitale distribusjonsmetoder for radio synes mer attraktive. Lytterne lar seg ikke uten videre overbevise om at de må bruke penger på en ny radiomottaker, selv om DAB-radioene nå er blitt billigere enn de var for noen år siden, og utvalget er større. Kritikerne hevder at lyd kvaliteten ikke er som lovet, og at DAB-lytting ikke kan skje overalt, selv om det ifølge nettkartene er dekning. Kritikerne spør også: Er det trygt å kjøpe DAB-radioer når teknologiframskrittene later til å gjøre radioene umoderne og i verste fall ubrukelige om få år?

Britiske Steve Green er en av de fremste DAB-kritikerne, og hevder overfor danske radionyt.com at DAB er foreldet og den dårligste av de digitale radiostandardene. Han peker blant annet på at DAB II, som er i ferd med å bli utviklet, har bedre lydgjengivelse enn DAB, men det vil bli vanskelig å satse på DAB II i land der det er solgt mange DAB-mottakere.

Andre teknologier som framheves av DAB-kritikere er DVB-H (Digital Video Broadcasting-Handheld, digital distribusjon i marknett for mobile mottakere), DMB (Digital Multimedia Broadcasting, med plass til flere kanaler på frekvensene enn DAB) og DRM (Digital Radio Mondiale, digital erstatning for AM-sendinger).

DAB i Norden

Det danske public service-selskapet DR har satset stort på DAB de siste årene, og en rekke spesialkanaler for DAB er etablert, takket være muligheten DAB-teknologien gir til å distribuere flere kanaler på samme frekvens. En egen DAB-bransjeforening er etablert, og DR samarbeider med kommersielle radiokanaler. DAB-dekningen vil være nær 100 % i 2007. Mer enn 100.000 mottakere var solgt i Danmark fram til høsten 2005.

Paul Samsøe, fra bransjeforeningen DABdanmark, kommenterer overfor radionyt.com DAB-kritikken som er kommet fram i de siste månedene: DAB-standarder er robust, mener han, og det kan skiftes lydkodeingssystem i den eksisterende DAB-standarder når tiden er moden for det, og behovet for et slikt skifte er dokumentert. Samsøe mener at DRM-teknologien ikke vil være en erstatning for DAB, men et supplement. Kombinerte DAB/DRM-mottakere vil komme på markedet.

DVB-H, en teknologi som er beregnet for TV-sending til mobile mottakere, kan brukes til lyd sendinger, men er ikke så robust til mobilmottak som DAB og krever en dyrere nettutbygging. Dessuten er DVB-H-nettene ikke bygd ut ennå i Norden, påpeker Samsøe.

Han konkluderer med at teknologiutviklingen uansett vil gå sin gang, og anbefaler at folk kjøper kombinerte FM- og DAB-radioer.

De nordiske public service-selskapene har befunnet seg i fremste linje i DAB-utviklingen. I desember 1994 skrev Sveriges Radios Christer Grewin i en artikkel i Medier i Norden (da: Nordisk Medie Nyt) med tittelen "Varför DAB?":

”Jag menar att public-service-radion har ett unikt ansvar, att plöja den första fåran och börja DAB-sändningar trots att det inte finns DAB-mottagare på marknaden. Det är troligen det ända sättet att komma ur en hönan-och-ägget-situation. Sveriges Radio har målsättningen att vara ett av de första radiobolag som startar reguljära DAB-sändningar”.

Er DAB – i 2005 – den endelige løsningen på public service-selskapenes ønske om å erstatte de analoge nettene med digitale nett?

Nei, sa finske YLE i februar 2005. Public service-selskapet ga beskjed om at DAB-sendingene som hadde vært drevet siden 1997 ville opphøre i løpet av året. Bare noen hundre DAB-mottakere ble anskaffet av finske lyttere i årene med DAB-sendinger, til tross for at sendingene etter hvert dekket

40 % av befolkningen. YLE tilbyr digitalradio via marknettet for digital-TV (DVB-T, Digital Video Broadcasting-Terrestrial), men er også interessert i DVB-H og DMB. Imidlertid sier YLE seg beredt til å ta opp igjen DAB-sendingene om det skulle vise seg at DAB blir en allmenn standard i mesteparten av Europa.

Nei, sa den svenske utdannings- og kulturminister Leif Pagrotsky i desember 2005, og gikk dermed mot tilrådingen fra digitalradiokommittén, som i 2004 framholdt at en suksessiv DAB-utbygging var den beste løsningen i Sverige. Sveriges Radios egen plan, SR2010, forutsatte at DAB skulle være digitalradiostandarden, og at det skulle satses på nisjekanaler, for eksempel unge og personer med innvandrerbakgrunn. Riksdagen vedtok at SR skulle minske DAB-kostnadene i påvente av en endelig digitalradiobeslutning. Det medførte at bare 35 % av befolkningen kunne høre DAB-sendingene, mot tidligere 85 %. Dermed minsket også incentivene for at folk skulle kjøpe seg DAB-radio.

Administrerende direktør i SR, Peter Örn, har lenge oppfordret regjeringen til å bestemme seg; DAB eller ikke DAB. Så kom svaret: Regjeringen ønsker ikke at DAB skal være den eneste digitale standarden som SR satser på. Utdannings- og kulturminister Pagrotsky sier ifølge SR at han ikke utelukker at det kan finnes en plass for DAB også, i en digitalradiostruktur. Det han har gått mot er at DAB skal være eneste standard, og at FM-nettet skal legges ned.

400 millioner svenske kroner er brukt på den svenske DAB-utviklingen fram til 2005. Sveriges Radio har en plan B, uten DAB, der det satses på fortsatt utnyttelse av det analoge FM-nettet, og internett-distribusjon. Sveriges Radios ledelse er forbauset over beslutningen, men tar den til etterretning, og vil bruke internett som distribusjonskanal for radio i større grad enn opprinnelig planlagt, ifølge NRKs radioprogram Kurér 17. desember 2005 (nr. 15, hør programmet som podcasting).

Radiobranchen AB, de kommersielle kanalenes interesseorganisasjon, har gått sammen med SR i DAB-spørsmålet. Håpet var en nedlegging av FM-nettet rundt 2020, og organisasjonen uttrykker skuffelse over regjeringens beslutning, ifølge Dagens Nyheter.

"Regjeringen avser å gi Radio- og TV-verket i oppdrag å i dialog med bransjen ta fram underlag for en løpende bedømming av ulike teknikker for radiodistribusjon", heter det i en omtale av en skrivelse fra Utdannings- og kulturdepartementet.

Ja til DAB, sa den norske arbeidsgruppen for digitalradio 19. desember 2005. Dette passer bra for NRK og samarbeidspartnerne i DAB-sammenheng, de kommersielle landsekkende

radiokanalene. Lokalradiokanalenes behov kan dekkes ved at DRM tas i bruk, en teknologi egnet for dekning av små områder, mener arbeidsgruppen. ”Andre plattformer vil komplettere DAB og sammen utgjøre digital radiodistribusjon”, er gruppens prinsipielle syn.

Svenskenes DAB-ner er ikke avgjørende for utviklingen i Norge, der DAB-dekningen nå er 70 % og skal bli 80 % i løpet av 2006. Fram til årsskiftet 2005/2006 vil det ventelig være solgt nesten 50.000 DAB-radioer i Norge, fra salget startet for alvor for få år siden. Utviklingen er aktørstyrt, ikke politisk detaljstyrt. Stortinget har gitt aktørene fritt teknologivalg, men det trengs en politisk beslutning om full avvikling av FM-nettet før beslutningen om utbygging av de siste 20 % DAB-dekning tas, sier Øyvind Vasaasen, NRKs radiosjef, i NRKs program Kurér 17. desember. Innen 2009 vil det være nødvendig å ha en slik beslutning, om tidsskjemaet skal holde og FM-nettet legges ned i 2014. Dobbeltdekningen i FM- og DAB-nett er kostbar.

NRK har hittil brukt om lag 150 millioner norske kroner på innholdssiden. Disse investeringene ønsker public service-kanalen å få noe igjen for: I 2007 vil en rekke av NRKs spesialkanaler ikke lenger bli distribuert via FM-nettet. Skal lytterne ta dem inn, er DAB-nettet eneste alternativ, om lytterne ikke foretrekker å bruke nettradio med mottak på PC, eller andre internett-baserte mottaksmuligheter.

Hva er radio i 2005?

Oppfatningen av hva radio dreier seg om er forskjellig, avhengig av individuelle behov. 17-åringen som hører på yndlingsprogrammet via internett-radio over bredbåndet, mens hun gjør skolearbeidet, vil ha best mulig lyd kvalitet. Fjellvandreren krever at mottakerforholdene skal være så gode at livsviktige værmeldinger tas imot uten forstyrrelser, med god lyd kvalitet, på en bærbar mottaker med svært god batterikapasitet. Ett framtidig radionett, som dekker alle mulige behov, er det vanskelig å tenke seg, men hovedtendensen er utvikling i retning av det digitale og mobile.

Innføring av digitalradioteknologi har ikke bare teknologiske aspekter. Vi ser en dreining bort fra den tradisjonelle massekommunikasjonen, en-til-mange-kommunikasjon, overføringer av programmer som millioner av mennesker lytter til, samtidig. Spesialkanaler overført digitalt kan ha et radiopublikum regnet i tusener.

Public service-selskapene har hatt et trofast radiopublikum, som man har fryktet å miste grepet på, fordi det blir eldre og eldre. De kommersielle kanalene overtar de yngre lytterne og holder fast på dem når de blir eldre, har det vært antatt. Men eksempelvis har danske DR et stadig bedre grep om de unge lytterne. 76 % av de yngre lytterne fant i 2005 hver uke et eller flere radiotilbud de liker hos DR, mot 69 % året før. Dette kan tyde på at opprettelse av stadig flere nisjekanaler for spesielt interesserte og spesielle aldersgrupper er veien å gå, om public service-kanalene skal holde på lytterne.

I dag er internett-distribusjon av radio en helt annen faktor å regne med, enn da DAB ble introdusert som framtidbegrep på 1990-tallet. At DAB-nett kan formidle både tekst og bilder og video anses ikke lenger som like attraktivt i en nettbasert teknologiverden der også mobiltelefonene snart kan anses som fullverdige multimediesentrer. WiMAX, radiosending via bredbånd til mobiltelefoner, er en teknologi som blant annet norske Telenor vil prøve i 2006.

Først for tre-fire år siden skjøt internettradioutviklingen fart i de nordiske public service-selskapene. Etter hvert fikk de rene nyhetssendingene følge av andre tilbud, og det er blitt mulig å lytte via internett til stort sett alle programmer i alle kanaler, både mens sendingene foregår, og arkivprogrammer, i alle fall fra de siste uker og måneder. Årsaken til den langsomme utviklingen er i stor grad problemer med rettighetsavklaring. En annen viktig årsak er at public service-selskapene ikke ønsker at lytterne skal betale en "ekstralisens" i form av abonnement til internett- eller mobilnettleverandører.

Internett-lytting til radioprogrammer mens de også sendes via det vanlige radionettet, er synkron en-til-en-kommunikasjon og podcasting av radioprogrammer (se mer om podcasting nedenfor) er asynkron en-til-en-kommunikasjon. Raffineringen av teknologien og tilbudene, samtidig som rettighetsspørsmål avklares, vil føre til at en-til-en-kommunikasjonen av både radio- og TV-programmer griper om seg.

Podcasting

Jeg har netp lyttet til beretningen om Danmarks radiomontasjeponer – tyskfødte Willy Reunert. Han skar lyd inn i lakkplater før båndopptakerens tid, og etset seg dermed inn i mange danskers bevissthet gjennom skarpe tidsbilder fra inn- og utland, de første tiårene etter annen verdenskrig.

Beretningen om Reunert og hans radiomontasjer lyttet jeg til ved hjelp av en liten mp3-spiller, utstyrt med øretelefoner. Programmet er lastet ned fra DRs nettsted for podcasting, og er hva jeg vil kalle et metaprogram, et program om medier. Det er symptomatisk for mye av tilbudet fra public service-kanalene i Norden i den første, søkende, podcastingfasen. Rettighetsspørsmål gjør det foreløpig vanskelig å inkludere alle typer programmer.

Lytting til radioprogrammer på mp3-spillere eller datamaskiner, programmer som er hentet ned som mp3-filer, har i løpet av høsten fått betydelig oppmerksomhet i public service-selskapene. Podcasting har fått navnet fra Apples iPod, som lenge var synonymt med mp3-spiller.

Podcasting kan ikke kalles radio i tradisjonell forstand. Det er en distribusjonskanal som kan brukes til å formidle TV-programmer også, eller store mengder tekst, for en del.

Mange organisasjoner har tatt i bruk podcasting, til distribusjon av tekst- eller talenyhetsbrev, som det kan abonneres på. Også radioamatører benytter anledningen til å spre budskapene sine på en enkel måte. Utviklingen minner om radioens spede begynnelse for over 80 år siden.

Podcasting er en aktiv form for radiolytting, lytteren søker opp et spesielt program og tar seg bryet med å laste det ned, eller abonnere på lignende programmer fra samme kilde. Podcasting innebærer også at lytting via mp3-spillere ikke lenger bare er et ungdomsfenomen. Eldre mp3-lyttere er ute etter annet innhold enn den siste hitlisten med poplåter. Nyhets-, debatt- og dokumentarprogrammer vil ventelig være mest populært i den første podcastingfasen.

Terje Flisen
redaktør